

Ligeti György (1923-2006)

Jest jednym z najważniejszych kompozytorów II połowy XX wieku. W młodości był jednym z tych, którzy zrewolucjonizowali powojenną muzykę europejską

Urodził się 28 maja 1923 roku w Dicsöszentmárton (obecnie Târnarveni) w Transylwanii w Rumunii, ale jego rodzice byli węgierskimi Żydami. Gdy miał 6 lat, przenieśli się do Cluj (Kolozsvár), gdzie chłopiec odebrał szkolną edukację i w 1941 roku rozpoczął naukę kompozycji w miejskim konserwatorium u Ferencza Farkasa. Brał też prywatne lekcje u Pála Kadosa w Budapeszcie, ale w 1944 roku jego edukacja została przerwana, gdy został wysłany do obozu pracy. Okupacja hitlerowska zniszczyła życie jego rodziny: ojciec zginął w Auschwitz, a brat w Mauthausen. W 1945 roku wznowił studia kompozytorskie. Po graduacji (1949 r.) przez rok prowadził badania terenowe nad ludową muzyką rumuńską, a następnie powrócił do Akademii im Liszta w Budapeszcie jako nauczyciel harmonii, [kontrapunktu](#) i analizy muzycznej.

W pierwszych swoich dziełach podążał tropem [Béli Bartóka](#), czerpiąc z zasobów węgierskiej muzyki ludowej. Jego *Musica ricercata* (lata 1951-53) często porównywana jest z *Mikrokosmosem* Bartóka, ze względu na środki muzyczne i dydaktyczny cel. Poznawał też najnowsze trendy muzyczne, słuchając zachodnich rozgłośni radiowych.

W grudniu 1956 roku, po krwawym stłumieniu węgierskiej rewolucji, Ligeti wraz z żoną Verą uciekł na Zachód i zatrzymał się w Wiedniu. Tam poznał ważne postaci muzycznej awangardy, w tym [Karlheinz Stockhausena](#) i Herberta Eimerta. Ten ostatni zaprosił go pracy w studiu [muzyki elektronicznej](#) Westdeutscher Rundfunk (radia zachodnioniemieckiego) w Kolonii, w którym spędził lata 1957-59. Wówczas ukształtował się jego dojrzały styl, ujawniający się dziełach takich, jak elektroniczne *Artikulation* (1958 r.) i orkiestrowe *Apparitions* (lata 1958-59). Zyskał międzynarodową reputację jako kompozytor, próbujący za pomocą własnych środków rozwiązać kluczowe problemy współczesnej muzyki. Sukces odniosły także kolejne jego dzieła jak *Atmosphères* (1961 r.) na orkiestrę oraz [organowe](#) *Volumina* (lata 1961-62). Istotę jego muzyki tworzyło zjawisko *mikropolifonii*, czyli rodzaj bardzo gęstej faktury, który w odsłuchu tworzył barwne i intensywne kompleksy brzmieniowe. Nieodróżnialna w nich była melodia, harmonia czy rytm. Inne ważne dzieła tego czasu to np. *Adventures* (1962 r.), *Requiem* (lata 1963-65), *Lux aeterna* (1966 r.), która przyniosła mu nagrodę im. Beethovena (1967 r.) oraz *Koncert [wiolonczelowy](#)* (1966 r.).

Dalsza ewolucja stylu Ligetiego, w latach 70., polegała na rehabilitacji melodii i powrocie do bardziej przejrzystej faktury muzycznej. Interesowało go również zastosowanie minkointerwałów ([interwałów](#) mniejszych od półtonu), jak np. w *Ramifications* (lata 1968-69) przeznaczonym na dwa zespoły smyczkowe nastrojone w odległości ćwierćtonu. W jego muzyce ważną rolę odgrywał żart i satyra, jak choćby w dziele pt. *O'OO"*, określonym jako najkrótszy znany utwór muzyczny. Najważniejszą kompozycją tego czasu jest jednak [opera](#) *Le grand macabre* (lata 1974-77) utrzymana w surrealistycznym, groteskowym charakterze. W jej [uwerturze](#) (*Toccata à la Monteverdi*) użył kompozytor 12 klaksonów samochodowych.

W dziełach z lat 80. skoncentrował się Ligeti na rytmie. Już wcześniej (*Clocks and Clouds*, 1973 r.; [Poemat symfoniczny na 100 metronomów](#), 1962 r.) badał rozmaite konfiguracje złożonych przebiegów rytmicznych, lecz interesowały one kompozytora coraz bardziej, w wyniku poznawania muzyki ludowej różnych krajów (od bałkańskiej, po afrykańską i dalekowschodnią) i fascynacji geometrią fraktalną. Powstałe wówczas utwory (np. *Koncert fortepianowy*, 1985-88 r., *Koncert skrzypcowy*, 1990-92 r. czy dwa cykle [Etiud](#) na [fortepian](#), 1985 r., 1988-94 r.), mimo tych komplikacji, są jednocześnie zajmujące i przekonujące dla słuchacza.

Z pracą twórczą łączył Ligeti działalność dydaktyczną: prowadził kursy kompozytorskie, wykładał gościnnie na uniwersytetach europejskich i amerykańskich, a w latach 1973-89 był profesorem Akademii Muzycznej w Hamburgu. Pod koniec XX wieku bardziej intensywną pracą kompozytorską uniemożliwiały Ligetiemu problemy zdrowotne. Jego późne dzieła to np. *Hamburg Concerto* na [róg](#) i orkiestrę kameralną (1998-99 r.), cykl [pieśni](#) *Síppal, dobba! nádihegedüvel* (2000 r.), nowy cykl etiud fortepianowych, planował też napisanie kolejnej opery. Zmarł w wieku 83 lat, 12 czerwca 2006 roku w Wiedniu.

Ciekawostki

Swe credo artystyczne wyraził Ligeti następująco: — Rób to, co robisz najlepiej, pielęgnuj swą małą działkę, ale nie spodziewaj się, że zmienisz świat.

Lux aeterna, *Atmosphères* i *Requiem* Ligetiego dotarły do masowej publiczności jako część ścieżki dźwiękowej filmu Stanleya Kubricka *2001: Odyseja kosmiczna*.